

Warunki dopuszczenia do Sakramentu Ołtarza w refleksji Światowej Federacji Luterkańskiej z lat 1947-2010

Słowa kluczowe: Wieczerza Pańska, dopuszczenie, luteranizm, Światowa Federacja Luterkańska, chrzest, dyscyplina kościelna, spowiedź

Keywords: Lord's Supper, admittance, Lutheranism, Lutheran World Federation, Baptism, church discipline, confession

Streszczenie

Artykuł „Warunki dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej w refleksji Światowej Federacji Luterkańskiej z lat 1947-2010” przedstawia jak przebiegała dyskusja nad wymogami, których spełnienie było wymagane dla dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej na forum największej międzynarodowej organizacji zrzeszającej Kościoły luterkańskie – Światowej Federacji Luterkańskiej. Zidentyfikowano trzy warunki, których spełnienie było wymagane dla dopuszczenia do Stołu Pańskiego: 1. przyjęcie chrztu, 2. rozróżnianie ciała i krwi Pańskiej oraz wyznanie wiary, 3. spowiedź. Dwa pierwsze spotkały się z powszechnym uznaniem, ostatni był w dyskusji kwestionowany. Omówienie w artykule uzupełnia przedstawienie dyskusji na temat form dyscypliny kościelnej.

Abstract

The article “Conditions of Admittance to the Lord's Supper in the reflexion of the Lutheran World Federation in 1947-2010” presents the course of the discussion on requirements, which need to be fulfilled for admittance to the Lord's Supper in the biggest international organisation of Lutheran Churches – Lutheran World Federation. Three conditions were identified, which had to be fulfilled for a person to be admitted to the Lord's Table: 1. receiving baptism, 2. being able to distinguish between Lord's body and blood, and confession of faith, 3. confession. The first two have met with universal recognition, the last one was questioned in the discussion. The article's report is completed by a presentation of the discussion regarding forms of church discipline.

Jednym z istotnych wątków z zakresu rozważań o Wieczerzy Pańskiej jest problem warunków jakie poszczególni jej uczestnicy muszą spełnić, by być dopuszczonym do wspólnoty Stołu Pańskiego. Reprezentatywnym przykładem

* Dr Jerzy Sojka jest adiunktem w Katedrze Teologii Systematycznej Wydziału Teologicznego Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie.

refleksji na ten temat w ramach współczesnego luteranizmu stanowi debata na forum Światowej Federacji Luterskiej [dalej: ŚFL]. Celem niniejszego artykułu jest przeanalizowanie wypowiedzi w oficjalnych publikacjach ŚFL (List of LWF publications 1990 – 2009 2010; List of LWF publications 1947 – 1969 2010; List of LWF publications 1970 – 1989 2010) poświęconych kwestii warunków dopuszczenia do Sakramentu Ołtarza od momentu powstania Federacji aż po jej ostatnie Zgromadzenie Ogólne, które odbyło się w Stuttgarcie w roku 2010. We wczesnym okresie istnienia ŚFL tematyka ta łączy się z pracami Komisji Studiów Federacji, które odbyły się pomiędzy Zgromadzeniami Ogólnymi w Hanowerze (1952) i Minneapolis (1957) (Theologische Abteilung der Lutherischen Weltbundes 1957), a w okresie późniejszym jest powiązana przede wszystkim z kolejnymi projektami studyjnymi dotyczącymi zagadnienia konfirmacji (Commission on Education [1963]; Frör 1961; 1962; Virkkunen 1987; Studie über Konfirmandenarbeit 1995).

Zanim przejdziemy do omówienia poszczególnych warunków należy skonstatować, że w wypowiedziach ŚFL przyjęto uważać wspólnotę Wieczerzy Pańskiej za wspólnotę ekskluzywną. Wyraźnie artykułuje to P. Brunner w swoim wystąpieniu w czasie II Zgromadzenia Ogólnego Federacji w Hanowerze (Brunner 1952, 55). Podkreślano to także w referatach na posiedzeniu Komisji Teologicznej ŚFL poświęconych jedności Kościoła (Karner 1957, 127n). Wątek ten powraca również w dokumencie studyjnym przygotowanym przez Luterski Kościół Węgier na V Zgromadzenie Ogólne w Porto-Alegre-Evian (1970). W dokumencie tym zwrócono także uwagę na napięcie pomiędzy koniecznością zachowania ścisłej dyscypliny sakramentów, która ma na celu ochronę niegodnych przed jedzeniem i piciem, a przekonaniem o niezależności sakramentów od wiary bądź niewiary przyjmujących, która pozwala pozostawić decyzję o przystąpieniu sumieniu przystępujących (*Unsere Sendung in der Welt* 1970, 101).

Ekskluzywny wymiar wspólnoty Wieczerzy Pańskiej domaga się określenia warunków, pod jakimi dopuszczenie do sakramentu jest możliwe. W dyskusji na forum ŚFL można zidentyfikować trzy takie warunki: przyjęcie chrztu, zdolność rozróżniania ciała i krwi Chrystusa udzielanych w sakramencie połączone z wyznaniem wiary, oraz odbycie pokuty i spowiedzi. Dyskusje na ich temat zostaną przedstawione w trzech kolejnych częściach niniejszego artykułu. Całość obrazu uzupełni omówiona w części czwartej dyskusja nad formami dyscypliny kościelnej.

1. Chrzest

Jako podstawowy warunek dopuszczenia do wieczerzy postrzegany jest chrzest. Teza ta jest wyraźnie obecna już w materiałach I Zgromadzenia Ogólnego w Hanowerze (1952). W takiej roli widzi go w swoim referacie G. Stählin (Stählin 1952, 67). Kolejność: chrzest, a po nim Wieczerza Pańska zachowana jest także w dokumencie studyjnym przygotowanym na to zgromadzenie i opartym o niego raporcie Sekcji I zgromadzenia (Studiendokument für Sektion I, 18-22; Bericht der Sektion I 1952, 133-136). Myśl tę kontynuuje Ch. Mahrenholz w swoim referacie wygłoszonym na posiedzeniu Komisji Teologicznej ŚFL w okresie po tym zgromadzeniu, pisząc o rezerwacji Wieczerzy Pańskiej jedynie dla ochrzczonych (Mahrenholz 1957, 127n).

W okresie po kolejnym Zgromadzeniu Ogólnym w Minneapolis chrzest jako warunek jest podnoszony przez P. Brunnera w jego opracowaniu dotyczącym problematyki *koinonii* na łamach „Lutherische Rundschau” [dalej: LR] (Brunner 1963, 153). Również V. Vajta w podsumowaniu tomu „Kirche und Abendmahl. Studien und Dokumente zur Frage der Abendmahlsgemeinschaft im Luthertum”, który został przygotowany na IV Zgromadzenie Ogólne w Helsinkach (1963), zajmuje się problemem dopuszczenia do sakramentu w kontekście *koinonii*. Podkreśla przy tym, że chrzest jest warunkiem dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej. Jednocześnie wskazuje, że taka rola chrztu względem Wieczerzy Pańskiej ma swoje zakorzenienie w praktyce dopuszczania do sakramentu w okresie początków Kościoła. Zwraca także uwagę na konsens Kościołów luterzańskich co do tego, że przyjmowanie Wieczerzy Pańskiej stanowi jedność z nowonarodzeniem w chrzcie (Vajta 1963, 320n.340).

Na potrzeby Zgromadzenia Ogólnego w Helsinkach przeprowadzono także pierwszy z programów studyjnych poświęconych konfirmacji. W nim, a także w kolejnych dwóch, pojawia się jednoznaczne ujęcie chrztu jako warunku wstępnego dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej (Sturm 1962, 158; Virkkunen 1987, 10n.15n.18.22-25.31n; Studie über Konfirmandenarbeit 1995, 12.16.47-50.53n). Spośród wypracowanych w toku badań nad konfirmacją materiałów, bardziej szczegółowo warto w tym miejscu wspomnieć jedynie dwa odniesienia.

Pierwsze z nich to referat H. Nyman na seminarium na temat konfirmacji w Locom (RFN) w 1961, które było częścią pierwszego z programów studyjnych na temat konfirmacji. Autorka omawiała w nim chrzest w kategoriach nie

tyle warunku wstępnego dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej, co zobowiązania do udziału w Sakramencie Ołtarza, które z niego wynika. Za takim ujęciem przemawia jej zdaniem fakt, że jedynie poprzez udział w Wieczerzy Pańskiej możliwe jest skuteczne urzeczywistnienie chrztu w tym, co Luter nazywa umieraniem starego i zmartwychwstawaniem nowego człowieka. Drugi z argumentów za powyższą tezą to wskazanie na udział w Sakramencie Ołtarza jako urzeczywistnienie wspólnoty z innymi chrześcijanami w sposób konkretny, dzięki czemu wierzący faktycznie żyje w Kościele (Nyman 1962, 103n; BSELK, 884.1128-1132; KWKL, 49.120n). Drugie z odniesień dotyczy wypracowanego w toku powyższego programu dokumentu studyjnego, który przygotowano na Zgromadzenie Ogólne w Helsinkach. Chrzt jest w nim ujęty jako pryncypialnie jedyny warunek dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej (Commission on Education [1963], 60).

Powyższa refleksja na temat relacji chrztu i Wieczerzy Pańskiej znajduje swoje odzwierciedlenie w pracach samego Zgromadzenia Ogólnego w Helsinkach. Ujęcie Sakramentu Ołtarza w kategorii owocu chrztu pojawia się również w sprawozdaniu jednej z grup roboczych zajmujących się przygotowaniem dokumentu końcowego zgromadzenia, który poświęcony był problematyce usprawiedliwienia (Bericht der Diskussionsgruppen über die Rechtfertigung 1965, 496).

2. Rozróżnianie ciała i krwi Pańskiej oraz wyznanie

Rozróżnianie ciała i krwi Pańskiej jako warunek dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej ma w publikacjach ŚFL swoje korzenie w tekście 1 Kor 11,29, gdzie wymóg ten stawia apostoł Paweł. Po raz pierwszy ten aspekt warunków dopuszczenia do sakramentu pojawia się w toku prac Komisji Teologicznej ŚFL poświęconych jedności Kościoła, jakie zostały podjęte po II Zgromadzeniu Ogólnym w Hanowerze. Odwołując się do powyżej przywołanego tekstu biblijnego, Ch. Mahrenholz wskazywał w ich trakcie, że dla przystąpienia do Sakramentu Ołtarza konieczna jest zdolność odróżniania ciała i krwi Pańskiej zarówno od niesakramentalnych potraw, jak i od fałszywych sakramentów (Mahrenholz 1957, 129).

Pod innym kątem wymagania to uwzględni P. Brunner w swoim artykule na łamach LR, który ukazał się w okresie po III Zgromadzeniu Ogólnym

w Minneapolis. Jako warunek dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej stawia on wyznanie wiary. Wskazuje przy tym jednocześnie, że musi mieć ono zarówno charakter wyznania ustami, jak i wyznania czynem wiary w Ewangelię o Jezusie Chrystusie (Brunner 1963, 153).

Myśl Brunnera kontynuuje w okresie po Minneapolis V. Vajta. W podsumowaniu tomu „Kirche und Abendmahl...” potwierdza on rolę wyznania wiary dla dopuszczenia do sakramentu. Zaprzeczenie przez człowieka swoim życiem przymierza chrztu czy też negowanie przezeń chrzcielnego wyznania wiary, uniemożliwia zachowanie wspólnoty Wieczerzy Pańskiej ze względu na brak dbałości o prawdziwe utrzymanie wspólnoty chrzcielnej. Vajta wskazuje również na konsens Kościołów luterzańskich co do jedności przyjmowania Sakramentu Ołtarza ze zwiastowaniem Słowa Bożego i życiem w uświęceniu. Dostrzec można tutaj odniesienie do chrześcijańskiego poznania opartego na Słowie Bożym, a także praktyczny wymiar wiary odzwierciedlającej się w życiu człowieka naznaczonym uświęceniem (Vajta 1963, 321n.341n).

Podobnie jak wymóg bycia ochrzczonym, także warunek rozróżniania ciała i krwi Pańskiej został potwierdzony w wszystkich trzech programach studyjnych ŚFL na temat konfirmacji. Pojawia się on w nich zarówno w kontekście rozważań na temat wieku przystępowania do Wieczerzy Pańskiej, toczonych w ramach wszystkich z nich, jak i stoi za przytaczanymi w nich przykładami takiej praktyki (Sturm 1962, 160; Virkkunen 1987, 10n.15n.18.22-25.31n; Studie über Konfirmandenarbeit 1995, 10n.13).

W tym miejscu należy także szerzej przytoczyć stanowisko H. Nyman z jej referatu z konferencji w Loccum (RFN), które odbyło się w ramach wspomnianego pierwszego programu studyjnego dotyczącego konfirmacji. Odwołuje się ona w nim do przytoczonego na wstępie fragmentu z 1 Kor 11,29 i postuluje zdolność odróżniania elementów Wieczerzy Pańskiej od innych posiłków. Wskazuje przy tym, że rozeznanie przystępującego nie może się ograniczać jedynie do kwestii odróżnienia Wieczerzy Pańskiej od niesakramentalnego posiłku, ale musi także zakładać posiadanie podstawowego chrześcijańskiego poznania. Autorka łączy je ze świadomością znaczenia chrztu i jego konsekwencji dla codziennego życia chrześcijanina. Poznanie to nie ma dla niej jedynie charakteru wiedzy, ale także postawy wiary i jej wyznania; tym samym Nyman łączy rozróżnianie ciała i krwi z aspektem wyznania wiary obecnym u P. Brunnera i V. Vajty (Nyman 1962, 104n). Ostatnią myśl H. Nyman przejmuje dokument

studyjny podsumowujący omawiany program przygotowany na Zgromadzenie Ogólne w Helsinkach. Zwrócono w nim uwagę, że jedynym warunkiem ustalenia granicy wieku, w którym dzieci mogą być dopuszczone do Wieczery Pańskiej, jest fakt, że „powinny osiągnąć określony stopień poznania wiary” (Studie über Konfirmandenarbeit 1995, 67).

W powiązaniu z powyższą dyskusją należy także przytoczyć interpretację 1 Kor 11, 27, jaką zaproponowała w referacie głównym X Zgromadzenia Ogólnego w Winnipeg M. Käsmann. Zwraca ona uwagę, że grecki termin *anaxios* tłumaczony zwykle jako „niegodnie” można także trafniej oddać jako „niesolidarnie”. To właśnie brak solidarności przy wspólnym posiłku, niebranie pod uwagę wspólnoty, w której jest spożywany było jej zdaniem przedmiotem napomnienia Pawła dla Koryntian zawartym w 1 Kor 11. Staje się to punktem wyjścia dla postulatów dostrzeżenia konsekwencji sakramentu w wymiarze socjalno-etycznym (Käsmann 2005, 95n).

3. Spowiedź

W praktyce licznych Kościołów luterzańskich dopuszczenie do komunii uwarunkowane jest także wcześniejszym przystąpieniem do spowiedzi. Pytanie, czy wymóg ten jest uzasadniony, stało się przedmiotem kontrowersji na forum ŚFL na przełomie lat 50. i 60. Temat poruszył po raz pierwszy Ch. Mahrenholz w swoim opracowaniu na potrzeby Komisji Teologicznej ŚFL w okresie po Zgromadzeniu Ogólnym w Hanowerze. Konstatuje w nim powszechne uznanie w Kościołach luterzańskich spowiedzi jako warunku wstępnego dopuszczenia do Wieczery Pańskiej. Ma to swoje odzwierciedlenie w porządkach agendarnych, które zawierają spowiedź z wyznaniem i absolicją jako konieczny element poprzedzający przystąpienie do sakramentu. Jednocześnie Mahrenholz ocenia tę praktykę negatywnie. Argumentem przeciw jej stosowaniu jest brak związku spowiedzi z Wieczera Pańską. Spowiedź nie jest jego zdaniem przewidywana jako jedna z form dyscypliny kościelnej decydującej o dopuszczeniu do sakramentu, które mają swoje uzasadnienie w wymogach Pisma Świętego (por. 1 Kor 11,27-29). Wskazuje przy tym, że w rozumieniu reformacyjnym spowiedź miała charakter kazusu, co przejęto za zwyczajem starokościelnym, zaś Wieczera Pańska miała charakter regularny. Jednocześnie Mahrenholz zauważa, że to rozgraniczenie nie znalazło odzwierciedlenia praktycznego. Przy czym

przesłuchanie spowiednie miało w okresie Reformacji charakter przesłuchania z katechizmu i było sprawdzianem, czy chcący przystąpić do sakramentu spełnia omówiony wyżej warunek rozróżniania ciała i krwi Pańskiej oraz wyznania. Tak praktykowana spowiedź nie była wyznaniem winy i uzyskaniem abszolucji. Mahrenholz wskazuje, że traktowanie spowiedzi jako wymogu wstępnego przystąpienia do Wieczerzy Pańskiej zaciera i miesza specyficzne znaczenia tego sakramentu i zawartej w spowiedzi abszolucji. Dla obu z nich winno być osobne miejsce w liturgicznej praktyce, tak by mogły być w pełni przeżywane. W odniesieniu do opartego o 1 Kor 11,28 rozumienia spowiedzi jako formy samobadania człowieka przed przystąpieniem do sakramentu ostrzega, że grozi ono mechanicznym traktowaniem spowiedzi jako procedury wstępnej przed przystąpieniem do Sakramentu Ołtarza. Jednocześnie Mahrenholz zauważa, że przystąpienie do sakramentu może być motywacją do przystąpienia do spowiedzi. W związku z tym postuluje, by była ona umożliwiona przed każdą Wieczerzą Pańską w jej różnych, zarówno indywidualnych, jak i wspólnotowych formach, lecz zdecydowanie protestuje przeciw ujmowaniu jej jako warunku wstępnego przystąpienia do sakramentu (Mahrenholz 1957, 130-135).

Praktyka połączenia spowiedzi z Wieczerzą Pańską była także przedmiotem analizy H. Nyman w trakcie seminarium w Loccum (RFN) w 1961, poświęconego kwestii konfirmacji. Autorka odwołuje się w nim do zawartego w CA XXV stwierdzenia, że „nie zwykliśmy bowiem nikomu udzielać ciała Pańskiego bez uprzedniego wyświadczenia i rozgrzeszenia” (BSELK, 147n; KWKL, 153). Nyman interpretuje tę reformacyjną deklarację spowiedzi jako warunku przystąpienia do sakramentu szerzej niż Mahrenholz. Jej zdaniem zawiera ona wskazane już przez niego przesłuchanie, mające na celu sprawdzenie zdolności rozróżniania elementów i wyznania wiary, jak również, czego brak u Mahrenholza, jednostkową spowiedź. Nyman wskazuje, że w pierwotnej luterńskiej praktyce to połączenie egzaminu wiary z absolucją było przewidywane nie jako jednorazowa, lecz regularna forma przygotowania do Wieczerzy Pańskiej, która jednak nie była objęta przymusem. Zwraca także uwagę na poważanie, jakie ze względu na udzielaną absolucję miał Luter dla praktyki spowiedzi, wskazując przy tym, że nie zawsze łączyła się ona z przesłuchaniem z wiary, gdyż Reformator stwierdzał, że wystarczającym jest realizacja takiego przesłuchania co najmniej raz w roku, a w przypadku pouczonych raz w życiu. Podsumowując, Nyman konstatuje rozwój praktyki pokutnej od czasów Reformacji, w ramach

której spowiedź przybrała formę wspólnotową, stając się tym samym narzędziem grupowego dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej (Nyman 1962, 105n).

Problem roli spowiedzi w kontekście Wieczerzy Pańskiej stał się także przedmiotem dyskusji zarówno plenarnej, jak i w grupach roboczych podczas seminarium w Loccum. Podsumowujące je sprawozdanie wskazuje na pozytywne przyjęcie rozważań łączących spowiedź prywatną z dopuszczeniem, które wychodziły poza jego indywidualne, duszpasterskie rozumienie. Zwrócono uwagę na konieczność gotowości do rachunku sumienia i samobadania pojedynczych chrześcijan biorących udział w życiu sakramentalnym. Jednocześnie wskazano, że spowiedź musi być chroniona jako samodzielny akt i tylko jako taka może być formą samobadania wierzącego przed przystąpieniem do Wieczerzy Pańskiej. Przy zachowaniu samodzielności spowiedzi można mówić o tym, że akt dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej i spowiedzi w formie spowiedzi prywatnej są sobie bliskie, a równocześnie dzięki temu możliwe jest przeciwdziałanie jurydycznemu pojmowaniu aktu dopuszczenia do sakramentu. Tak jak w przypadku rozważań H. Nyman podkreślono, że należy unikać stosowania spowiedzi prywatnej w sensie prawnym jako obligatoryjnego wymogu przed przystąpieniem do sakramentu (Sturm 1962, 161).

Na fakt traktowania przez Reformację spowiedzi prywatnej nie w kategoriach przymusu, ale jednak jako warunku wstępnego Wieczerzy Pańskiej, zwraca także uwagę V. Vajta w przytaczanym już podsumowaniu tomu „Kirche und Abendmahl...”, przygotowanego na Zgromadzenie Ogólne w Helsinkach. Jednocześnie Vajta wskazuje na konsens Kościołów luterzańskich co do jedności przyjmowania Sakramentu Ołtarza z wyznaniem grzechu (Vajta 1963, 340n).

4. Formy dyscypliny kościelnej

Kwestia dyscypliny kościelnej i jej form przewija się w różnych publikacjach ŚFL, nie stając się nigdy wątkiem wiodącym. Wyjątek stanowi tutaj referat Ch. Mahrenholza przygotowany na posiedzenie Komisji Teologicznej ŚFL w okresie po Zgromadzeniu Ogólnym w Hanowerze, który otwiera dyskusję na ten temat. Punkt wyjścia stanowi w nim tekst z 1Kor 11,27-29. Na jego podstawie autor stwierdza konieczność praktykowania dyscypliny odnośnie do dopuszczania do Wieczerzy Pańskiej ze względu na niebezpieczeństwo niegodnego przyjęcia sakramentu. Mahrenholz systematyzuje trzy formy dyscypliny

wobec ochrzczonych, które winny występować obok siebie. Są to: 1. wyłączenie otwarcie niepokutujących grzeszników, 2. wyłączenie nierozpoznających ciała i krwi Pańskiej, 3. samowykluczenie (Mahrenholz 1957, 128-130).

Pierwsza z nich to tak zwana mniejsza ekskomunika, dająca sprawującemu urząd kościelny prawo do wykluczenia ochrzczonego ze wspólnoty Sakramentu Ołtarza ze względu na jego własne dobro. Chodzi o to, aby do swojego nieodpokutowanego grzechu nie dodał jeszcze niegodnego spożywania Wieczerzy Pańskiej. Mahrenholz zauważa, że ta forma jest często zaniedbywana ze względu na trudności techniczne związane z jej praktykowaniem w dużych zborach. Wzywa przy tym, by konieczność jej stosowania stała się argumentem za dzieleniem zbyt licznych zborów (Mahrenholz 1957, 128n).

Druga z form ma chronić tych, którzy nie posiadają właściwego poznania wiary i nie są w stanie rozróżnić ciała i krwi Pańskiej. Mahrenholz wskazuje tutaj na reformacyjną praktykę corocznego przesłuchiwanie wierzących z treści katechizmu, która z czasem przerodziła się w praktykę konfirmacji, mającą obok przesłuchania z katechizmu charakter publicznego wyznania wiary (Mahrenholz 1957, 129).

Trzecia z form dotyczy samobadania się przystępujących. Fakt wykonywania małej ekskomuniki nie zwalnia przystępującego z odpowiedzialności za siebie. Mała ekskomunika dotyczy jedynie ochrony świętości sakramentu przed otwarciem niepokutującymi grzesznikami. Mahrenholz odwołuje się tutaj do zasady *de occultis non iudicat ecclesia* [ukrytego Kościół nie osądza]. Zwraca przy tym uwagę, że nie zwalnia ona ochrzczonych z odpowiedzialności za podjętą decyzję o przystąpieniu do Wieczerzy Pańskiej. Jednocześnie zauważa, że porządki kościelne nie mogą wspierać nadużycia wolności ochrzczonego, stąd na przykład praktyka udzielania sakramentu przy ołtarzu, a nie wiernym rozproszonym po kościele czy też zajmującym miejsca siedzące. Daje ona szansę jasnej deklaracji chęci przyjęcia sakramentu poprzez opuszczenie swojego miejsca i podejście do ołtarza. Równocześnie Mahrenholz zwraca uwagę, że odstąpienie od przystępowania do sakramentu to sytuacja nadzwyczajna i żadna z tych form dyscypliny nie może być nadinterpretowana w taki sposób, by prowadziła do ograniczenia przystępowania do Wieczerzy Pańskiej (Mahrenholz 1957, 130).

W okresie po Zgromadzeniu Ogólnym w Minneapolis problem dyscypliny poruszany jest przy kilku okazjach i zasadniczo odniesienia te skupiają się na pierwszej spośród form dyscypliny sklasyfikowanych przez Mahrenholza. Po

raz pierwszy czyni to P. Brunner na łamach LR w dwóch opracowaniach odnoszących się do kwestii urzędu pasterskiego i *koinonii*. Zwraca w nich uwagę na konieczność realizacji dyscypliny w formie małej ekskomuniki. Decyzja kto należy do wspólnoty sakramentu, a kto jest z niej wykluczony, winna zapadać na poziomie zboru, a za jej wykonanie odpowiedzialna jest osoba sprawująca urząd kościelny. Wykonywanie tak rozumianej dyscypliny jest dla Brunnera najbardziej podstawową formą realizacji wspólnoty kościelnej (Brunner 1959-60, 309.325; 1963, 153n).

Kwestia praktykowania aktów dyscypliny pojawiła się także w kontekście dyskusji nad konfirmacją jako pierwszym dopuszczeniem do Wieczery Pańskiej, jaka odbyła się podczas seminarium poświęconego konfirmacji w Loccum (RFN). Dostrzeżono w jej trakcie szerszy kontekst problemu dopuszczenia do Sakramentu Ołtarza i podkreślono konieczność praktykowania aktów dopuszczenia wobec wszystkich członków zboru przystępujących do Wieczery Pańskiej (Sturm 1962, 157).

W przytaczanym już artykule z tomu „Kirche und Abendmahl...” V. Vajta, odmiennie niż inne opracowania, nie skupia się na podkreśleniu jedynie konieczności dyscypliny. Swoje rozważania rozpoczyna od pytania o jej cel, stwierdzając, że jest nim ratowanie człowieka przed niebezpieczeństwem, jakie może na siebie ściągnąć niegodnym przystępowaniem do sakramentu. Zauważa przy tym, że właściwe sprawowanie Wieczery Pańskiej jest ciągle trudnym wyzwaniem. Analizując problem praktycznego stosowania dyscypliny wskazuje, że „w zasadzie każde zwiastowanie (jako zwiastowanie Zakonu i Ewangelii) już wykonuje podstawową funkcję dyscypliny kościelnej” (Vajta 1963, 342). Jednocześnie odnosząc się do podstawowego w całym opracowaniu kontekstu jedności Kościoła, Vajta zwraca uwagę, że przynależność wyznaniowa nie może być kryterium dyscypliny (Vajta 1963, 342).

Od Zgromadzenia Ogólnego w Helsinkach temat dyscypliny kościelnej nie był właściwie poruszany aż do przełomu XX i XXI wieku. W jednym z tomów przedstawiających wyniki programu studyjnego poświęconego eklezjologii w kontekście socjologicznym, który prowadzony był w latach 1997-2000 pod hasłem *Communion, Community, Society*, J. Track zwraca uwagę na specyfikę protestanckiej duchowości w zakresie podejścia do Wieczery Pańskiej. Charakteryzuje je powaga, zaufanie oraz wiedza o winie i przebaczeniu. Ta charakterystyczna postawa godności wiąże się z godnością jednostki. Podkreśla przy

tym, że przystąpienie do Sakramentu Ołtarza w protestantyzmie jest, w przeciwieństwie do zewnętrzności, która charakteryzowała katolicką duchowość średniowiecza, konsekwencją wewnętrznej gotowości powiązanej z potrzebą prośby o przebaczenie. W związku z tym postuluje, że zewnętrzną dyscyplinę winna zastąpić wewnętrzna gotowość i godność. Tym samym, odnosząc ten postulat do omówionej wyżej typologii stworzonej przez Ch. Mahrenholza, J. Track postuluje ograniczenie praktykowania dyscypliny do jej typu trzeciego, a więc samobadania wierzących, uznając je za wystarczające (Track 2003, 98).

W najnowszych publikacjach ŚFL kwestia dyscypliny kościelnej powraca raz jeszcze w dość nieoczekiwanym kontekście diakonijnym. Chodzi o wydane w 2009 roku opracowanie „*Diakonia In Context: Transformation, Reconciliation, Empowerment*”, w którym pojawiają się odniesienia do Wieczerzy Pańskiej jako impulsu do diakonijnego działania. Omawiając Sakrament Ołtarza w tej perspektywie, autorzy opracowania podkreślają inkluzyjny wymiar wskazań Pawła w 1 Kor 11, w którym sakrament jest przedstawiony jako przestrzeń jedności z naciskiem na udział w niej najbiedniejszych członków wspólnoty, w tym sług i niewolników. Powołanie do inkluzyjności Wieczerzy Pańskiej jest przedstawiane jako istotny wyraz diakonijnej natury Kościoła. W związku z tym zwrócono uwagę na praktyki dyscyplinarne niektórych Kościołów, które ze wspólnoty Wieczerzy Pańskiej wykluczają ludzi uznanych za niegodnych jej przyjęcia ze względu na określone zachowania. Opracowanie przestrzega przed takim moralistycznym ujmowaniem dyscypliny, gdyż może ono przesłonić diakonijny wymiar sakramentu oraz jego moc wynikającą z tego, że jest sakramentem transformacji i przestrzenią inkluzyjności w świecie, gdzie wielu doznaje wykluczenia. Jako przykłady takich działań wskazano wykluczenia ze względu na rasowe, które jeszcze w latach osiemdziesiątych XX wieku były rzeczywistością w niektórych Kościołach ŚFL (Schjørring 1997, 203-216; Hintz 2012, 183n; Sojka 2012, 203). Obecnie takim wykluczeniem jest stygmatyzacja ze względu na bycie nosicielem wirusa HIV lub uznanie za nieakceptowaną moralnie sytuacji rodzinnej danej osoby. Opracowanie podkreśla, że wyłączenie ze wspólnoty Wieczerzy Pańskiej ze względu na niegodność osoby może przyjmować różne formy, jednak każdorazowo powinno być powodem do rachunku sumienia Kościoła (*Diakonia In Context* 2009, 31n).

Podsumowanie

Powyższa prezentacja dyskusji na forum ŚFL z lat 1947-2010 ukazuje wspólnotę Wieczerzy Pańskiej jako wspólnotę ekskluzywną. Pod dyskusję poddano trzy zasadnicze warunki, które należałoby spełnić przed przystąpieniem do tego sakramentu: przyjęcie chrztu, rozróżnianie ciała i krwi Pańskiej połączone z wyznaniem wiary oraz odbycie spowiedzi. Pierwsze dwa z nich nie budzą wątpliwości. W przypadku rozróżniania ciała i krwi Pańskiej należy jednak odnotować, że od dominującej linii uzasadnienia tego warunku w oparciu o 1 Kor 11,27 odróżniła się M. Kässmann, ze swoją interpretacją tego tekstu wskazującą nie na kwestię rozróżniania elementów ciała i krwi Pańskiej, ale niesolidarność między przystępującymi do sakramentu w wymiarze etycznym. Nie jest to bezpośrednia polemika ze wcześniejszymi ujęciami, jednak teza M. Kässmann wskazuje na niepodejmowany wcześniej aspekt, którego stosunek do warunku rozróżniania ciała i krwi należałoby dopiero wyjaśnić.

Trzeci z warunków, powszechnie uznawany w agendarnych porządkach Kościołów luterzańskich, a więc przystąpienie do spowiedzi przed przystąpieniem do Sakramentu Ołtarza, został w refleksji ŚFL zdecydowanie zakwestionowany przez Ch. Mahrenholza. Bardziej życzliwe temu połączeniu spowiedzi i Wieczerzy Pańskiej stanowisko pojawiło się w dyskusjach w ramach pierwszego projektu badawczego ŚFL na temat konfirmacji z początku lat 60. Tutaj jednak też położono nacisk na aspekt duszpasterski tego połączenia i sprzeciwiano się traktowaniu go w kategoriach jurydycznych. Natomiast odnoszący się do tego połączenia życzliwie głos V. Vajty należy traktować jedynie jako konstatację sytuacji zastanej w Kościołach luterzańskich RFN, Skandynawii i USA, które były przedmiotem zainteresowania nie w perspektywie warunków dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej, ale pytania o wspólnotę ołtarza między Kościołami luterzańskimi. Niestety dyskusja nad miejscem spowiedzi w praktyce Kościoła w kontekście Wieczerzy Pańskiej nie znalazła kontynuacji w późniejszych wypowiedziach na forum ŚFL.

Powyżej omówione warunki przystąpienia to Wieczerzy Pańskiej uzupełnia dyskusja nad formami dyscypliny kościelnej. Odwołując się do zaproponowanej w jej ramach przez Ch. Mahrenholza typologii form dyscypliny można stwierdzić, że im nowsze wypowiedzi w ramach dyskusji w ŚFL, tym mniej mowa jest o tzw. małej ekskomunice, czy problemie wykluczania osób

nierozróżniających ciała i krwi Pańskiej na rzecz odwołań do samodyscypliny wierzących. Warto także odnotować nacisk na inkluzyjny wymiar wspólnoty Wieczery Pańskiej jaki pojawił się w rozważaniach w kontekście diakonijnym pochodzącym z lat 2000.

Ten ostatni diakonijny głos łączy się bezpośrednio z obserwacją jaką konieczne należy uzupełnić podsumowanie niniejszych rozważań. W rozważaniach ŚFL istotne miejsce znalazła refleksja, i idąca za nią praktyka, odrzucająca nieujęte we wskazanych wyżej kryteriach przystąpienia ograniczenia dostępu do Wieczery Pańskiej. Szczególnym przykładem jest problem stosunku ŚFL do problemu apartheidu w RPA (Schjørring 1997, 203-216; Hintz 2012, 183n; Sojka 2012, 203). Warto też w tym kontekście wspomnieć o rezolucji IX Zgromadzenia Ogólnego w Winnipeg (2003) dotyczącej przewyższenia przemocy. Za jej ostateczny kształt odpowiadała Rada ŚFL, która zawarła w niej między innymi wezwanie do Kościołów członkowskich, by w ramach wykrywania występujących w nich sytuacji kształtowanych przez przemoc „ponownie zweryfikowały reguły i praktykę w odniesieniu do wyłączenia z Wieczery Pańskiej lub zboru na podstawie uchybień socjalnych, kulturowych i moralnych” (Resolution zur Überwindung der Gewalt 2005, 85).

Bibliografia

- „Bericht der Diskussionsgruppen über die Rechtfertigung.” 1965. W *Offizieller Bericht der Vierten Vollversammlung des Lutherischen Weltbundes, Helsinki, 30. Juli – 11. August 1963*, 480-521. Berlin-Hamburg: Lutherisches Verlagshaus.
- „Bericht der Sektion I. Theologie.” 1952. W *Das lebendige Wort in einer verantwortlichen Kirche. Offizieller Bericht der zweiten Vollversammlung des Lutherischen Weltbundes, Hannover 1952*, 122-140. Hannover: Lutherhaus-Verlag.
- Brunner, Peter. 1952. „Das Wesen des kirchlichen Gottesdienst.” W *Das lebendige Wort in einer verantwortlichen Kirche. Offizieller Bericht der zweiten Vollversammlung des Lutherischen Weltbundes*, 51-57. Hannover: Lutherhaus Verlag.
- Brunner, Peter. 1959-60. „Das Hirtenamt und die Frau.” *Lutherische Rundschau* 9: 298-329.

- Brunner, Peter. 1963. „Koinonia. Grundlagen und Grundformen der Kirchengemeinschaft.” *Lutherische Rundschau* 13: 151-173.
- BSELK: Dingel, Irene, red. 2014. *Die Bekenntnisschriften der Evangelisch-Lutherischen Kirche. Vollständige Neuedition*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Commission on Education. [1963]. „Confirmation: A Study Document.” W *Commission on Education, Report 1957-1963. Document No. 16. Fourth Assembly of the Lutheran World Federation July 30 – August 11, 1963 Helsinki Finland*, 17-105. Genf: Lutherischer Weltbund.
- Diakonia In Context: Transformation, Reconciliation, Empowerment*. 2009. Geneva: The Lutheran World Federation.
- Frör, Kurt. 1961. „Konfirmation. Seminar des Lutherischen Weltbundes.” *Lutherische Rundschau* 11: 203-210.
- Frör, Kurt, red. 1962. *Zur Geschichte und Ordnung der Konfirmation in den Lutherischen Kirche. Aus den Verhandlungen des Internationale Seminars des Lutherischen Weltbundes in Loccum 1961 über Fragen der Konfirmation*. München: Claudius Verlag.
- Hintz, Marcin. 2012. „Rozumienie wspólnoty kościelnej w ewangelicyzmie. Światowa Federacja Luterńska jako rozwinięcie wizji ekklezjologicznej Reformacji?” *Gdański Rocznik Ewangelicki* 6: 171-188.
- Karner, Karoly. 1957. „Ekklesia und ekklesiai im Neuen Testament.” W *Die Einheit der Kirche. Referate und Vorträge, vorgelegt auf den Sitzungen der theologischen Kommission des Lutherischen Weltbundes*, red. Theologische Abteilung der Lutherischen Weltbundes, 60-68. Berlin: Lutherisches Verlagshau.
- Kässmann, Margot. 2005. „Zur Heilung der Welt. Hauptreferat.” W *Zur Heiligung der Welt. Offizieller Bericht Zehnte Vollversammlung des LWB Winnipeg, Kanada, 21.-31. Juli 2003*, 89-99. Genf: Lutherischer Weltbund.
- KWKL: *Księgi Wyznaniowe Kościoła Luterskiego*. 2011. Bielsko-Biała: Wydawnictwo Augustana.
- „List of LWF publications 1947–1969.” 2010. Dostęp 2015.07.27. http://tstwp.lutheranworld.org/LWF_Documents/EN/LWF-Publications-1947-1969.pdf.
- „List of LWF publications 1970–1989.” 2010. Dostęp 2015.07.27. http://tstwp.lutheranworld.org/LWF_Documents/LWF-Publications-1970-1989.pdf.

- „List of LWF publications 1990–2009.” 2010. Dostęp 2015.07.27. http://tstwp.lutheranworld.org/LWF_Documents/LWF-Publications.pdf.
- Mahrenholz, Christian. 1957. „Das Verhältnis von Beichte und Hauptgottesdienst mit hl. Abendmahl.” W *Die Einheit der Kirche. Referate und Vorträge, vorgelegt auf den Sitzungen der theologischen Kommission des Lutherischen Weltbundes*. Red. Theologische Abteilung der Lutherischen Weltbundes, 127-135. Berlin: Lutherisches Verlag-Haus.
- Nyman, Helge. 1962. „Erwägungen zur Theologie der Konfirmation in ihrer Beziehung zur Kindertaufe und zum Abendmahl.” W *Zur Geschichte und Ordnung der Konfirmation in den Lutherischen Kirche*, red. Kurt Frör, 96-107. München: Claudius Verlag.
- „Resolution zur Überwindung der Gewalt.” 2005. W *Zur Heiligung der Welt. Offizieller Bericht Zehnte Vollversammlung des LWB Winnipeg, Kanada, 21.-31. Juli 2003*, 85. Genf: Lutherischer Weltbund.
- Schjørring, Jens Holger, red. 1997. *Vom Weltbund zur Gemeinschaft*. Hannover: Lutherisches Verlaghaus.
- Sojka, Jerzy. 2012. „Wokół Stołu Pańskiego – sakramentalne dziedzictwo Reformacji.” *Gdański Rocznik Ewangelicki* 6: 197-212.
- Stählin, Gustav. 1952. „Lutherische Ethik und Missionpraxis.” W *Das lebendige Wort in einer verantwortlichen Kirche. Offizieller Bericht der zweiten Vollversammlung des Lutherischen Weltbundes, Hannover 1952*, 59-72. Hannover: Lutherhaus-Verlag.
- „Studie über Konfirmandenarbeit.” 1995. *LWB-Dokumentation*, 38.
- „Studiendokument für Sektion I: Theologie. Das Lebendige Wort in einer verantwortlichen Kirche.” W *Das lebendige Wort in einer verantwortlichen Kirche. Studiendokumente. Vollversammlung des Lutherischen Weltbundes 25. bis 3. Juli 1952 Hannover Deutschland*, red. Carl Elof Lund-Quist, 1-26. Genf: Evangelischer Presseverband für Bayern.
- Sturm, Wilhelm. 1962. „Zusammenfassender Gesprächsbericht. Diskussion im Plenum und Ergebnisse der Gruppenarbeit.” W *Zur Geschichte und Ordnung der Konfirmation in den Lutherischen Kirche*, red. Kurt Frör, 143-167. München: Claudius Verlag.
- Theologische Abteilung der Lutherischen Weltbundes, red. 1957. *Die Einheit der Kirche. Referate und Vorträge, vorgelegt auf den Sitzungen der theologischen Kommission des Lutherischen Weltbundes*. Berlin: Lutherisches Verlag-Haus.

- Track, Joachim. 2003. „Gelebte und gestaltete Spiritualität.” *LWB-Dokumentation* 47: 91-106.
- Unsere Sendung in der Welt. Our commitment to the World.* 1970. Budapest: Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya.
- Vajta, Vilmos. 1963. „Die Einheit der Kirche und die Feier des Heiligen Abendmahls.” W *Kirche und Abendmahl. Studien und Dokumente zur Frage der Abendmahlsgemeinschaft im Luthertum*, red. Vilmos Vajta, 307-344. Berlin: Lutherisches Verlagshaus.
- Virkkunen, Rita. 1987. „Konfirmation in den lutherischen Kirchen heute. Studien über die Konfirmation in den LWB-Mitgliedskirchen von 1979-1986.” *LWB-Studien*.